

W poszukiwaniu (nowej) równowagi sił: studium relacji państwo – miasta w Polsce

Tematem projektu badawczego są relacje samorząd lokalny – rząd centralny, a w szczególności sytuacje konfliktowe pojawiające się pomiędzy miastami a władzami krajowymi. Celem projektu jest określenie częstości pojawiania się takich konfliktów, ich kontekstu dziedzinowego oraz czynników, które sprzyjają ich powstawaniu, takich jak wielkość i zamożność miasta, struktura polityczna jego władz lub wskaźniki poparcia dla poszczególnych stronnictw w wyborach.

W ostatnich latach obserwujemy zderzenie dwóch przeciwnych tendencji w gospodarce światowej. Z jednej strony, na skutek globalizacji, wzrostu znaczenia podmiotów spoza sektora publicznego (firmy prywatne, korporacje międzynarodowe) oraz rozwoju organizacji ponadpaństwowych (NAFTA, Unia Europejska, ASEAN) obserwowaliśmy spadek znaczenia politycznego państw. Z drugiej strony, wraz z kryzysem finansowym zapoczątkowanym w 2007 roku w wielu rejonach świata nastąpił zwrot ku szczeblowi krajowemu, przejawiający się w przejmowaniu kontroli państwa nad działaniem sfery społeczno-gospodarczej. Co więcej, kryzys związany z pandemią SARS-Cov-2 także nasilił tendencje centralistyczne, m.in. dotyczące wymogów sanitarnych. Wydaje się jednak, że trend ku renacjonalizacji nie odwraca wcześniejszych tendencji związanych z globalizacją. W obliczu tych sprzecznych tendencji w szczególnej sytuacji znajdują się największe miasta, których władze próbując sprostać wyzwaniom globalizacji i nowoczesnej gospodarki, są jednak silnie zależne od krajowego kontekstu politycznego regulowanego przez rządy centralne. Sześciło (2018) wskazuje, że w Polsce w ostatnich latach pojawił się szereg regulacji wzmacniających władzę szczebla krajowego kosztem samorządów lokalnych. Coraz częściej mamy do czynienia z sytuacją, gdy na linii samorządy lokalne – władze centralne pojawiają się (niekiedy głośno medialnie) konflikty. Wyróżniliśmy cztery typy takich potencjalnych sytuacji konfliktowych:

- (1) *Kontestowana recentralizacja* – samorządy stawiają opór próbom recentralizacji wykonywanych przez nie zadań (np. regulacje dotyczące budownictwa mieszkaniowego);
- (2) *Kontestowane wtórne upaństwowienie* – formalnie zadania pozostają w gestii gmin, jednak państwo w coraz szerszym zakresie ingeruje w ich realizację, w sposób nieakceptowany przez samorząd (np. zarządzanie oświatą);
- (3) *Nieskuteczny lobbing lokalny* – samorządy wywierają na rząd centralny presję mającą na celu wprowadzenie zmian legislacyjnych dotyczących ich działania, jednak pozostaje ona bez pozytywnego odzewu lub potrzeba danych działań jest otwarcie negowana (np. oddolne propozycje ustaw metropolitalnych oraz zmian w prawie finansowym).
- (4) *Przejmowanie polityk przez samorząd* – władze lokalne decydują się zajmować dziedzinami niepodejmowanymi lub celowo zarzuconymi przez szczebel centralny (np. finansowanie procedury in vitro);

Zakładamy, że zarówno cechy miasta (takie jak wielkość, zamożność, przynależność polityczna władz i preferencje wyborcze mieszkańców), jak i cechy konkretnej dziedziny polityki wpływają na relacje państwo – miasto, w tym na kształtowanie się relacji konfliktowych. W projekcie będziemy weryfikować to założenie.

Efekty projektu mają charakter teoretyczny, metodyczny i poznawczy. W warstwie teoretycznej, projekt podejmuje niewykorzystywane dotychczas w literaturze kombinacje konceptualne. Metodycznie, projekt posłuży wypracowaniu metodyki pomiaru intensywności konfliktów państwo – miasto. W warstwie empirycznej, dokonamy uporządkowanego opisu sytuacji konfliktowych na linii państwo – miasto (wg przyjętych czterech typów sytuacji), a także spróbujemy ustalić, jakie czynniki wpływają stymulująco na powstawanie tych konfliktów.

Wierzymy, że badanie relacji państwo – miasto w Polsce jest obecnie szczególnie istotne. Świątując 30-lecie istnienia samorządności i prezentując wskaźniki autonomii lokalnej na poziomie porównywalnym z zachodnimi demokracjami, Polska od kilku lat doświadcza centralistycznych tendencji, które mogą się zaostrzyć w związku z pandemią SARS-Cov-2. Wydaje się, że podjęcie tej tematyki jest kluczowe zarówno dla dalszych badań naukowych, jak i dla funkcjonowania samorządu w Polsce.